

AD ASTRA

Program badań nad astropolityką
i prawem kosmicznym

Nr 6/2022

Wpływ sztucznej inteligencji na dyskryminację rasową – ujęcie prawne¹

DOI: 10.53261/adastra20220602

Paweł Mering

Wyższa Szkoła Administracji i Biznesu
im. Eugeniusza Kwiatkowskiego w Gdyni

1. WPROWADZENIE

Dyskryminacja zasadniczo należy do dziedziny psychologii społecznej, choć jest przedmiotem rozważań wielu dziedzin nauk², w tym psychologii i socjologii, ale i politologii, kulturoznawstwa, historii czy prawa. Pojęcie dyskryminacji, wywodzące się z łacińskiego słowa *discriminatio*, oznaczającego rozróżnianie, nierówne traktowanie, wybiórczą ocenę³, wymaga pewnego dookreślenia. Samo nierówne traktowanie, by być uznane za dyskryminację, musi być bowiem nieuzasadnione i niesprawiedliwione⁴. Co istotne, nie chodzi tutaj o cechy związane z konkretną osobą, tj. indywidualne cechy osobowe, a o przynależność do określonych kategorii lub grup społecznych⁵. Można tutaj wyróżnić podział ze względu na cechy biologiczne (jak płeć, wiek, rasę jako kolor skóry czy wygląd), bądź też pochodzenie etniczne, narodowe, orientację seksualną, niepełnosprawność, wyznanie, ale też poglądy polityczne, przynależność klasową, pozycję społeczną czy sytuację życiową, a nawet sam styl życia⁶.

Samo pojęcie rasy, kontrowersyjne z natury, nie jest jednoznaczne. Słownik Oxfordzki podaje, że rasą (w odniesieniu do ludzi) jest system klasyfikacji ludzi na duże i odrębne populacje lub grupy ze względu na dziedziczne cechy zewnętrzne (fenotyp), pochodzenie geograficzne, kulturę, historię, język, wygląd zewnętrzny, etniczność i status społeczny [...]. Aby zrozumieć istotę rasy zasadne jest przyjrzenie się jego historii. Jak opisuje antropolog prof. dr hab. Jan Strzałko, pierwsi przedstawiciele gatunku ludzkiego nie natrafiali w swoim życiu na osobników znacznie od siebie różnych. Sytuacja zmieniła się w sposób zasadniczy wraz z rozwojem transportu, a w szczególności żeglugi, przez co mieszkańcy regionów położonych nieopodal mórz i oceanów z biegiem czasu spotykali na swojej drodze ludzi, którzy znacznie się od nich różnili, przede wszystkim co do wyglądu. Wypracowano wówczas intuicyjnie model opisu różnic między ludźmi, doszukując się analogii w rasach hodowlanych zwierząt, co jest prawdopodobnie początkiem uznawania rasy jako kryterium

rozdzielania ludzi. Co istotne, rasowość wśród ludzi przyjęto od razu za aksjomat, badając jedynie źródło i opis zjawiska, a nie zastanawiając się nad tym, czy jest ono rzeczywiste. Samo pojęcie rasy, wspólnie z przypisywaniem do niego pewnych cech rasowych, głównie moralnych, było w zasadzie motorem napędowym dla ksenofobii i rasizmu. Ówczesne koncepcje rasowe polegały na zróżnicowaniu ludzi pod względem antropologicznym, przypisując zarazem pewne cechy dotyczące zachowania. Późniejsze badania nad pojęciem rasy, możliwe dzięki rozwojowi genetyki, obaliły dotychczasowy podział ludzkości na rasy z uwagi na niewielkie różnice genetyczne między konkretnymi przedstawicielami gatunku *homo sapiens* w kontekście podziału antropologicznego⁷. Pojęcie ras w dalszym ciągu jednak funkcjonuje, jednakże mając znaczenie bardziej potoczne i nie stanowi już pojęcia naukowego⁸.

Pochodzenie etniczne także stanowi pewien problem definicyjny⁹. Można generalnie wskazać, że etniczność to „pewien rodzaj więzi, chociaż niesprowadzalny do więzi prymordialnej (jedność i wieczność narodu - przyp. aut.), to również świadomość wspólnego pochodzenia i wspólnoty kulturowej i oparte na tej świadomości poczucie „my”, oddzielające grupę od innych grup etnicznych, a także, w pewnych wymiarach, od reszty świata”¹⁰.

2. ERA SZTUCZNEJ INTELIGENCJI

Sztuczna inteligencja stanowi byt, którego teoretyczne wyobrażenie jako swego rodzaju elektronicznego człowieka nie odzwierciedla aktualnego stanu rozwoju technologii. Konieczne jest zatem wskazanie szerszego kontekstu, wraz z uwzględnieniem problematyki definicji sztucznej inteligencji. Technologia ta bywa bardzo często personifikowana, co nie wydaje się do końca właściwe. Opisanie sztucznej inteligencji powinno być poprzedzone pewnym wstępem, który dotyczy rozwoju cywilizacji.

Ludzkość znajduje się nie tyle na wyznach swoich możliwości, ile na początku kolejnej epoki. Fizyk, profesor MIT i kosmolog Max Tegmark w „Life 3.0”¹¹ pisze, że znajdujemy się w nowej epoce, w której osiągnięcie kolejnego poziomu rozwoju cywilizacji nie będzie możliwe bez rozwoju sztucznej inteligencji, co samo w sobie wskazuje na istotę i znaczenie tego bytu. Aktualna cywilizacja kosmiczna, nazywana przez Tegmarka „Życiem 3.0”, oparta jest na rozwoju technologicznym, w tym interakcji z kosmosem. Erę „Życia 3.0” poprzedzają: era biologiczna (Życie 1.0) oraz kulturalna (Życie 2.0)¹². Tegmark przedstawia je w kontekście *software* i *hardware*¹³. Dowodem tego, że znajdujemy się w erze „Życia 3.0” są zatem badania i osiągnięcia w zakresie sztucznej inteligencji. Max Tegmark dzieli sztuczną inteligencję na trzy podtypy: niebiologiczną (AI), sztuczną inteligencję na poziomie człowieka (AGI) zdolną do wykonania każdego zadania kognitywnego przynajmniej równie dobrze jak człowiek, a także superinteligencję (SI) przewyższającą poziom człowieka¹⁴.

Co warto wskazać, większość dyskusji odnoszących się do sztucznej inteligencji nie jest poprzedzona przedstawieniem definicji. Wydaje się to mieć miejsce dlatego, że intuicyjne rozumienie wydaje się bardziej adekwatne, chociaż jest to adekwatność pozorna. Warto wskazać, że rozumienie sztucznej inteligencji jest bardzo szerokie. W ten zakres wchodzi zarówno systemy oparte na algorytmach (jak automaty biletowe, czy wirtualni asystenci), ale i samoświadome rozwiązania rodem z powieści i filmów *science fiction*, których dzisiaj jeszcze, jak wcześniej wskazano, nie ma¹⁵. Definicje związane z powiązaniem sztucznej inteligencji z inteligencją ludzką (na

przykład poprzez uznanie, że SI ją naśladuje) są niepoprawne, mimo że przyjmuje je wielu autorów, a nawet słownik języka polskiego PWN¹⁶.

Najbardziej właściwą w kontekście tematu pracy i zawartych w kolejnych rozdziałach prawnych rozważań (ale i uniwersalną) definicję sztucznej inteligencji przedstawia T. Zalewski w „Prawie sztucznej inteligencji”. Wskazuje on, że sztuczną inteligencją jest „[...] system, który pozwala na wykonywanie zadań wymagających procesu uczenia się i uwzględniania nowych okoliczności w toku rozwiązywania danego problemu i który może w różnym stopniu, w zależności od konfiguracji, działać autonomicznie oraz wchodzić w interakcję z otoczeniem”¹⁷. Tak rozumiana sztuczna inteligencja dotyczyć może różnorodnych systemów. Od tych, które służą do rozpoznawania twarzy i analizy obrazu, przez oprogramowania do analizy innych niż obraz danych, aż po tzw. chatboty, wirtualnych asystentów i wiele innych rozwiązań czy programów.

3. PRAWNE ASPEKTY DYSKRYMINACJI RASOWEJ W ERZE SZTUCZNEJ INTELIGENCJI

Na potrzeby niniejszych rozważań zasadne jest odejście od tradycyjnego rozumienia prawa w ujęciu pozytywistycznego podziału hierarchicznego, zarówno w odniesieniu do prawa międzynarodowego, unijnego, jak i krajowego, na rzecz wizji zaprezentowanej przez Ronalda Dworkina, tj. podziału na „rights, principles, and policies”¹⁸, co tłumaczone może być jako „zasady, reguły, polityki”. Niewątpliwie podział taki zastosować można także do systemów prawa kontynentalnego, także prawa polskiego. Ponadto należy podkreślić, że w ramach koncepcji zintegrowanego porządku prawnego wszystkie wspomniane w niniejszym rozdziale regulacje wchodziły w skład polskiego porządku prawnego. Źródło obowiązywania tychże w odniesieniu do polskiego prawa konstytucyjnego wymaga szerszego ujęcia.

Regulacje na gruncie prawa międzynarodowego i ponadnarodowego również są dla Polski wiążące, co wynika z art. 9 Konstytucji RP¹⁹, stanowiącego, że Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego. Warto zwrócić uwagę na fakt, że przepis ten nie odnosi się jedynie do umów międzynarodowych, a wszelkiego rodzaju prawa międzynarodowego, w tym przede wszystkim do zasad i zwyczajów. Same ratyfikowane umowy międzynarodowe stanowią część porządku prawnego jedynie wówczas, gdy zostaną ogłoszone w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, mają ponadto pierwszeństwo przed ustawami, gdy odnoszą się do organizacji międzynarodowej (art. 91 Konstytucji RP). Ponadto zgodnie z art. 90 ust. 1 Konstytucji RP, Unia Europejska może przejąć część kompetencji władz krajowych. Prawo unijne zgodnie z zasadą supremacji znajduje się niejako ponad krajowym²⁰ (sprawa *Costa v. Enel*²¹).

Dyskryminacja rasowa, ale i sztuczna inteligencja, to niewątpliwie poniekąd pojęcia prawne. Rasizm występuje w przepisach prawnych zdecydowanie częściej, także w postaci definicji legalnych, co nie jest takie oczywiste w odniesieniu do sztucznej inteligencji. Jako że dyskryminacja rasowa stanowi zjawisko międzyludzkie, a więc nie ma charakteru lokalnego, regionalnego czy narodowego, to zasadne jest w pierwszej kolejności wskazanie uregulowań o charakterze międzynarodowym w tym zakresie. Prawo międzynarodowe, jako że jest zespołem norm regulujących stosunki między państwami²² ma globalną siłę oddziaływania, skutkiem czego pozwala na uznanie pewnych wartości za fundamenty możliwe do jednoczesnego wdrożenia i zastosowania na dużym obszarze. Odnosząc się do dyskryminacji rasowej na kanwie prawa międzynarodowego, podkreślając wskazywany w pierw-

szym rozdziale jednoznaczny społeczny sprzeciw wobec zjawiska, uznać trzeba, że regulacje te (na wszystkich płaszczyznach) stanowią swego rodzaju spójny system antydyskryminacyjny realizujący aktualny jednoznacznie negatywny i krytyczny pogląd na zjawisko rasizmu. Co warto zaznaczyć, dyskryminacja rasowa zawiera się w pojęciu dyskryminacji *per se*, toteż większość uregulowań międzynarodowych ma charakter ogólny, nieodnoszący się w sposób szczegółowy do rasizmu, ograniczając się do uznania rasy lub etniczności za przesłankę dyskryminacji jako takiej. Prawo międzynarodowe określające kwestie dyskryminacji rasowej zawiera się zarówno w zwyczaju międzynarodowym, jak i w umowach międzynarodowych, dotyczących praw człowieka, bo właśnie z praw człowieka wywodzi się konieczność przeciwdziałania rasizmowi.

Prawne ujęcie sztucznej inteligencji jest zgoła odmienne. W ujęciu międzynarodowym niezbędne wskazania nie jest prawo międzynarodowe w tradycyjnym rozumieniu, ale wspólne deklaracje międzynarodowych instytucji. Pewne naczelną zasady można wydobyć z unijnych dokumentów (Biała Księga), bądź też wypowiedzi czołowych wizjonerów w zakresie sztucznej inteligencji, których rozumowanie niewątpliwie będzie miało wpływ na rozwój prawa w tym zakresie. Niewątpliwie z uwagi na zrębowy charakter regulacji prawo sztucznej inteligencji w przeważającej większości odnosić się będzie do różnego rodzaju polityk czy strategii, toteż ich szczegółowe wskazanie autor uznał za najbardziej zasadne. Warto wskazać, że rzeczony tzw. miękkie prawo wyróżnić można na poziomie unijnym i krajowym, nie zaś międzynarodowym.

3.1. PRAWO MIĘDZYNARODOWE

Zasady

Odnosząc się do zasad w kontekście dyskryminacji rasowej, nie sposób nie wspomnieć o Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka. Jednym z powodów ogłoszenia tejże jest, zgodnie ze wstępem, „[...] uznanie przyrodzonej godności oraz równych i niezbywalnych praw wszystkich [...]. Artykuł 2 powszechnej deklaracji praw człowieka określa, iż „każda osoba jest uprawniona do korzystania ze wszystkich praw i wolności ogłoszonych w niniejszej Deklaracji bez jakiegokolwiek różnicy, zwłaszcza ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, poglądy polityczne lub jakiegokolwiek inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, majątek, urodzenie lub jakąkolwiek inną sytuację [...]”. Przyjęcie koncepcji niezbywalnej przyrodzonej godności ludzkiej, z czego wywodzi się zasada równości, pozwoliło na rozwijanie praw człowieka również w zakresie przeciwdziałania rasizmowi.

Zasady odnoszące się do sztucznej inteligencji wskazać należy w nieco odmienny sposób. Niezbędny wskazania jest zbiór zasad zawiadujących rozwojem sztucznej inteligencji ustanowione podczas konferencji Asilomar w 2017 r., które opublikowano na stronie instytutu *future of life*²³. Instytut jest organizacją pozarządową, współtworzoną przez przedstawicieli nauki, biznesu (SpaceX, Skype), ale i państw. Zbiór zasad wyrażono w punktach i podzielono na trzy podgrupy: odnoszące się do celu badawczego, etyki (wartości) i zagadnień długoterminowych.

Reguły

Dyskryminacja rasowa pojawia się także w odniesieniu do umów międzynarodowych, rozumianych jako reguły. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka nie ma

charakteru umowy międzynarodowej, mimo że wiąże państwa stowarzyszone w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych, toteż ustanowienie globalnego źródła praw człowieka w formie traktatu musiało zostać przeprowadzone później, w sposób odrębny. Nastąpiło to w pierwszej kolejności poprzez traktat uchwalony w wyniku konferencji ONZ w Nowym Jorku, który wszedł w życie 3 stycznia 1976 r. tj. Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych (ratyfikowany przez 173 państwa do roku 2020), a także uchwalony i nabierający mocy prawnej tego samego dnia Międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych (ratyfikowany przez 170 państw do roku 2020). Oba akty prawa międzynarodowego nazywane są Międzynarodowymi paktami praw człowieka i przyjęte zostały przez Polskę 3 marca 1977 roku²⁴. Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych odnosi się w pewnym zakresie do dyskryminacji rasowej, wprost zobowiązując państwa do zakazania rasizmu, uznając już w art. 2 ust. 1, że przepisy paktu stosuje się taki sposób, że prawa z nich wynikające przysługują każdemu człowiekowi bez względu na m.in. rasę i kolor skóry. Ponadto stanowi w art. 20 ust. 2, że jakiegokolwiek popieranie nienawiści między innymi rasowej, które stanowi podżeganie do dyskryminacji, wrogości lub gwałtu, powinno być ustawowo zakazane. Do rasizmu odnosi się także art. 24 ust. 1, który określa, że dzieci mają prawo do środków ochrony ze strony rodziny, społeczeństwa i państwa bez względu na m.in. rasę czy kolor skóry. Należy także wskazać dyspozycję art. 26, który ustanawia zasadę równości wobec prawa, także poprzez wyrażoną *expressis verbis* politykę antydyskryminacyjną, w tym antyrasistowską. Podobnie w odniesieniu do Międzynarodowego paktu praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych w art. 2, tym razem w ust. 2, określono, że prawa wynikające z traktatu przysługują każdemu człowiekowi, bez względu na m.in. rasę i kolor skóry. Podkreśla to doniosłość prewencji dyskryminacji, która niejednokrotnie występuje w obu Międzynarodowych paktach praw człowieka w postaci swego rodzaju *superfluum*, jednak dowodzi to o konieczności odpowiedniego wyartykułowania, iż prawa człowieka przysługują każdemu człowiekowi, bez podziału na różnice w postaci rasy, czy związanego z nią koloru skóry. Co istotne, żaden z dwóch wyżej wymienionych paktów nie definiuje dyskryminacji i dyskryminacji rasowej.

Rasizmu w sposób szczegółowy, tj. z pominięciem dyskryminacji, dotyczy deklaracja Międzynarodowa Konwencja w Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Rasowej (ICERD) otwartej do podpisu w Nowym Jorku dnia 7 marca 1966 r., której sygnatariuszami jest 88 państw, zaś stronami 182. Polska, wówczas jako Polska Rzeczpospolita Ludowa, ratyfikowała tę konwencję 9 października 1968 roku²⁵. Konwencja zawiera istotną w kontekście przedmiotowych rozważań definicję legalną dyskryminacji rasowej. Zgodnie z art. 1 Międzynarodowej Konwencji w Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Rasowej, wyrażenie dyskryminacja rasowa oznacza wszelkie zróżnicowanie, wykluczenie, ograniczenie lub uprzywilejowanie z powodu rasy, koloru skóry, urodzenia, pochodzenia narodowego lub etnicznego, które ma na celu lub pociąga za sobą przekreślenie bądź uszczuplenie uznania, wykonywania lub korzystania, na zasadzie równości z praw człowieka i podstawowych wolności w dziedzinie politycznej, gospodarczej, społecznej i kulturalnej lub w jakiegokolwiek innej dziedzinie życia publicznego. Część I konwencji, tj. art. 1-7, odnosi się do prewencji rasizmu. Sprowadza się ona do odrzucenia teorii rasy i różnicowania ludzi z tego względu, wraz ze wskazaniem, iż zasadniczo każdemu człowiekowi przysługują takie same prawa. Ponadto w obowiązku sygnatariuszy konwencji, na co wskazuje art. 7, jest prowadzenie polityki antydyskryminacyjnej nie tylko w zakresie

przeciwdziałania zjawisku *per se*, ale także w zakresie zwalczania przesądów, które rasizm agregują.

Z uwagi na nieoczywisty charakter prawa pisanego odnoszącego się do sztucznej inteligencji, trudno wskazać regulacje o charakterze reguł w dworkinowskim rozumieniu. O sztucznej inteligencji mówić należy w świetle zasad i polityk, zarówno na poziomie prawa międzynarodowego, jak i unijnego, a także krajowego.

Polityki

Do dziedziny polityki w odniesieniu do niedyskryminacji zaliczyć należy poprzedzającą konwencję antydyskryminacyjną rezolucję Zgromadzenia Ogólnego 1904 (XVIII), bądź też rezolucję Zgromadzenia Ogólnego nr 2200A (XXI) z 16 grudnia 1966 roku, poprzedzającą Międzynarodowe paktów praw człowieka.

Odnosząc się do sztucznej inteligencji, polityki na gruncie prawa międzynarodowego ściśle wiążą się z zasadami. Wydaje się, że granicą oddzielającą polityki od zasad jest siła oddziaływania na społeczno-gospodarcze otoczenie podmiotu, który tworzy pewien zbiór reguł postępowania. Strategie rozwoju sztucznej inteligencji stworzone przez zespoły składające się z czołowych naukowców czy przedsiębiorców działających na rynku SI mają niewątpliwie, z racji faktyczności oddziaływania, charakter naczelnych zasad, zaś strategie opracowane przez mniejsze ośrodki rozpatrywać należy jedynie w charakterze polityk, mających z natury charakter pomocniczy, uzupełniający. Autor poprzestaje zatem na przywołaniu jedynie zasad na gruncie prawa międzynarodowego, wskazując zbiór reguł dot. rozwoju sztucznej inteligencji opracowanych podczas konferencji Asilomar, co poczyniono wcześniej.

3.2. PRAWO UNIJNE

Zasady

W odniesieniu do prawa unijnego należy rozgraniczyć źródła prawa unijnego w zakresie prewencji rasizmu od unijnej polityki (*policy*) w tym zakresie. W pierwszej kolejności, odnosząc się do prawa Unii Europejskiej, wskazać należy prawo pierwotne Unii Europejskiej, później zaś pochodne. Analiza polityki prawa także jest w kontekście przedmiotowych rozważań mniej istotna, ma znaczenie pomocnicze, mniej istotne i nie jest przedmiotem rozważań. Przede wszystkim wskazać należy, że działalność antyrasistowska Unii Europejskiej rozpatrywana powinna być według podziału na okres przed rokiem 1999 i po roku 1999²⁶.

W odniesieniu do prawnej prewencji rasizmu w ramach prawa pierwotnego Unii Europejskiej przed rokiem 1999 wspomnieć trzeba o tym, że w Traktatach Unii Europejskiej nie było żadnej wzmianki o rasizmie/dyskryminacji rasowej. W Traktatach Rzymskich już w latach 70-tych pojawiła się wzmianka o niedyskryminacji, jednakże jedynie w zakresie płci w odniesieniu do zasady równości płac²⁷. Dzięki inicjatywom organizacji pozarządowych, mimo braku politycznej woli, udało się w Traktacie z Amsterdamu zmieniającym Traktat o Unii Europejskiej podpisanym 2 października 1997 r. (TUE) wprowadzić rozszerzoną (doprecyzowaną) co do zakresu zasadę niedyskryminacji, określając konieczność dążenia do zwalczania dyskryminacji, a także wprowadzając zasadę niedyskryminacji w kontekście obowiązku zapewnienia obywatelom bezpieczeństwa, wolności i sprawiedliwości²⁸. Ponadto art. Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej²⁹ zasadę niedyskryminacji (także rasowej) wyraża wprost, stanowiąc, że „przy określaniu i realizacji swoich polityk i działań Unia dąży

do zwalczania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną”. Pewne zasady dotyczące rozwoju sztucznej inteligencji w ramach prawa unijnego wynikają z Białej Księgi w sprawie sztucznej inteligencji pt. Europejskie podejście do doskonałości i zaufania³⁰. Dokument jest finałem prac nad ustanowieniem pewnych fundamentów pod przyszły rozwój prawa sztucznej inteligencji i realizuje postanowienia innych dokumentów, niejako stanowiąc jeden z ostatnich etapów przed rozpoczęciem właściwej legislacji. Biała Księga zawiera w sobie poprzednie osiągnięcia dotyczące sztucznej inteligencji na poziomie unijnym, toteż zanim przeprowadzona, w podrozdziale dotyczącym polityki, zostanie analiza Białej Księgi, warto wskazać pewne zasady, które zostały w niej zawarte. Są to kolejno: przewodnia i nadzorczą rolę człowieka, techniczna solidność i bezpieczeństwo, ochrona prywatności i zarządzanie danymi, przejrzystość, różnorodność, niedyskryminacja i sprawiedliwość, dobrostan społeczny i środowiskowy oraz odpowiedzialność. Podkreślić należy obecność „niedyskryminacji” w tym wyliczeniu, którego obecność, co autor wyjaśni w dalszej części pracy, wprost dowodzi, iż dostrzegany przez prawo jest związek sztucznej inteligencji z dyskryminacją (także rasową)

Reguły

Więcej szczególnych działań do końca roku 1999 w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji rasowej nie podejmowano. Kamieniem milowym w rozwoju prawnej prewencji rasizmu w ramach Unii Europejskiej był przełom XX i XXI wieku i wydanie szeregu aktów prawa wtórnego. W pierwszej kolejności wskazać należy mającą charakter ramowej Dyrektywę Rady 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r. wprowadzającą w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne³¹. Powołuje się w niej na prawa człowieka, wymieniając kilka ich źródeł, a także opisywaną wcześniej Międzynarodową Konwencję w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej. Dyrektywa zawiera również w art. 2 definicję zasady równego traktowania, uznając ją w sposób negatywny jako stan braku dyskryminacji pośredniej lub bezpośredniej, określając również, że dyskryminacja bezpośrednia ma miejsce wówczas, gdy ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne osoba traktowana jest mniej przychylnie niż traktuje się, traktowano lub traktowano by inną osobę w podobnej sytuacji, zaś w odniesieniu do dyskryminacji pośredniej należy rozumieć ją jako sytuację, gdy pozornie neutralny przepis, kryterium lub praktyka mogą doprowadzić do szczególnie niekorzystnej sytuacji dla osób danego pochodzenia rasowego lub etnicznego w stosunku do innych osób, chyba że taki przepis, kryterium lub praktyka są obiektywnie uzasadnione legalnym celem, a środki mające służyć osiągnięciu tego celu są odpowiednie i konieczne. Artykuł 2 określa także definicję molestowania związanego z rasizmem, które rozumie się jako formę dyskryminacji, jeżeli ma miejsce niepożądane zachowanie związane z pochodzeniem rasowym lub etnicznym, a jego celem lub skutkiem jest naruszenie godności osoby i stworzenie onieśmielającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej atmosfery. Warta przywołania jest także Decyzja ramowa Rady 2008/913/WSiSW z dnia 28 listopada 2008 r. w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii za pomocą środków prawnokarnych³², która zobowiązuje wszystkie państwa członkowskie do wprowadzenia rozwiązań na gruncie prawa karnego, dzięki którym możliwa jest kryminalizacja niektórych, najbardziej nagannych moralnie, czynów rasistowskich we wszystkich krajach członkowskich.

W ocenie autora nie jest możliwe wskazanie regulacji odnoszących się do sztucznej inteligencji na poziomie prawa unijnego, co nie oznacza, że nie da się wyodrębnić tzw. miękkiego prawa.

Polityki

W kontekście dyskryminacji rasowej należy wskazać poprzedzającą dyrektywę wprowadzającą zasadę prewencji dyskryminacji rasowej Oświadczenie Rady i przedstawicieli rządów państw członkowskich zebranych w Radzie z dnia 16 grudnia 1997 r. w sprawie poszanowania różnorodności oraz zwalczania rasizmu i ksenofobii³³. Wskazać należy także Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów pt. Unia równości: Unijny plan działania przeciwko rasizmowi na lata 2020-2025. W dokumencie określono konkretne strategie dotyczące realizacji konieczności zwalczania rasizmu na poziomie unijnym.

Miękkie prawo, rozumiane przez autora jako polityki w ujęciu „dworkinowskim”, w szerokim zakresie odnosi się do sztucznej inteligencji. Z uwagi na brak szczegółowych regulacji, omówić należy nie prawo pisane Unii Europejskiej w ujęciu ścisłym (to jest prawo pierwotne i wtórne), a politykę prawa Unii Europejskiej. Przywołać trzeba niewiążące akty wspólnotowe, jak zalecenia i opinie, akty nietypowe (zwane także miękkim prawem), czyli wspólne strategie, stanowiska i działania, a także prawo komplementarne w postaci konwencji wspólnotowych, a także decyzje i deklaracje państw członkowskich³⁴. W pierwszej kolejności należy wspomnieć, obok Białej Księgi, która oprócz wspomnianych wcześniej zasad określa również reguły, akty ją poprzedzające, m.in. stanowiący praźródło unijnej polityki ws. sztucznej inteligencji Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów pn. Sztuczna inteligencja dla Europy³⁵, który to zawiera definicję sztucznej inteligencji, jednakże nie jest to oczywiście definicja legalna. Rzeczony dokument stanowi, że sztuczną inteligencją jest system, który wykazuje inteligentne zachowanie dzięki analizie otoczenia i podejmowaniu działań, do pewnego stopnia autonomicznie, w celu osiągnięcia konkretnych celów. Niezbędne jest także wskazanie Komunikatu Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów pn. Budowanie zaufania do sztucznej inteligencji ukierunkowanej na człowieka³⁶, w którym jako jeden z wymogów prawidłowego stosowania sztucznej inteligencji w Europie uznaje się niedyskryminację, także rasową, mając świadomość niekompletności danych, a także faktu, że projektowanie sztucznej inteligencji przez człowieka posługującego się uprzedzeniami może przenieść szkodliwe praktyki na grunt sztucznej inteligencji. Kolejnym jest Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów pn. Skoordinowany plan w sprawie sztucznej inteligencji³⁷. Ten dokument określa podstawy unijnej współpracy w ramach rozwoju rzeczony technologii poprzez współdziałanie państw członkowskich. Pojawia się w nim także wprost wyrażona konieczność połączenia sektora kosmicznego ze sztuczną inteligencją ze wskazaniem pozytywnych skutków takiej synergii. Celem samej Białej Księgi jest promowanie sztucznej inteligencji (podejście inwestycyjne) i wskazanie zagrożeń związanych z rozwojem SI (podejście regulacyjne) poprzez określenie wariantów strategicznych, wraz ze wskazaniem sposobów osiągnięcia tychże. Biała Księga odnosi się do wojskowości (militarnych zastosowań

sztucznej inteligencji), co warto jest wskazać. Ponadto, jako że sztuczna inteligencja w ujęciu biznesowo-konsumenckim opiera się na analizie danych, a Unia Europejska poprzez strategię w zakresie danych³⁸ chce pełnić rolę lidera w tym zakresie, szczególny nacisk w unijnej polityce ws. sztucznej inteligencji kładzie się na gromadzone informacje. Biała Księga podzielona jest na dwie części. Pierwsza odnosi się do budowania „ekosystemu doskonałości” bazującego na promocji sztucznej inteligencji i wartościach, które towarzyszyć mają tej technologii na każdym etapie jej istnienia i funkcjonowania. Druga część odnosi się zaś do „ekosystemu zaufania” i określa elementy kluczowe przyszłych ram regulacyjnych, by sztuczna inteligencja rozwijała się na obszarze Unii Europejskiej z poszanowaniem praw, a także z ukierunkowaniem na człowieka.

Relevantne w kontekście tematu niniejszej pracy jest budowanie ekosystemu zaufania. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów pn. Budowanie zaufania do sztucznej inteligencji ukierunkowanej na człowieka³⁹ określa zbiór siedmiu wymogów dotyczących sztucznej inteligencji. Chodzi o przewodnią i nadzorczą rolę człowieka, techniczną solidność i bezpieczeństwo, ochronę prywatności i zarządzanie danymi, przejrzystość, różnorodność, niedyskryminację i sprawiedliwość, dobrostan społeczny i środowiskowy oraz odpowiedzialność. Najistotniejsza w świetle rozważanej problematyki jest konieczność stosowania niedyskryminacji przy tworzeniu i stosowaniu sztucznej inteligencji. Biała Księga podnosi problematykę dyskryminacji rasowej związanej ze sztuczną inteligencją, jednoznacznie wskazując, że istnieje korelacja pomiędzy rzeczonymi pojęciami. W dokumencie wskazuje się, że „niektóre algorytmy sztucznej inteligencji, wykorzystywane do przewidywania recydywy, mogą wykazywać dyskryminację ze względu na płeć i rasę, wskazując różne prawdopodobieństwo recydywy dla kobiet i mężczyzn lub dla obywateli i cudzoziemców”⁴⁰. Ponadto wskazano, iż „niektóre programy sztucznej inteligencji służące do analizy twarzy wykazują dyskryminację ze względu na płeć lub rasę, charakteryzując się niskim poziomem błędów przy określaniu płci mężczyzn o jaśniejszym kolorze skóry i wysokim poziomem błędów przy określaniu płci kobiet o ciemniejszym kolorze skóry”⁴¹. Taki stan rzeczy wynika z faktu, iż sztuczna inteligencja jest bytem tworzonym i rozwijanym przez człowieka, co, jak wskazano w rozdziale pierwszym, oznacza, iż technologia ta nie jest pozbawiona uprzedzeń.

3.3. PRAWO KRAJOWE

Zasady

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej⁴² w art. 32 określa zasadę równości wobec prawa, a także zasadę niedyskryminacji. Ustawa zasadnicza nie określa wprawdzie kryteriów dyskryminacji, jednakże należy rzeczony przepis rozumieć szeroko, także w kontekście wiążącego Polskę prawa międzynarodowego⁴³. Można zatem z pewnością stwierdzić, że wyrażona w Konstytucji RP zasada niedyskryminacji również dotyczy dyskryminacji z uwagi na rasę czy etniczność. Rasizmu dotyczy także art. 13 Konstytucji RP ustanawiający zakaz istnienia niektórych partii politycznych i organizacji, w tym tych, których program lub działalność zakłada lub dopuszcza nienawiść rasową i narodowościową. Zagadnienia dyskryminacji rasowej w pewien sposób dotyczy art. 35 Konstytucji RP, który stanowi, iż zapewnia obywatelom polskim należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolność zachowania i rozwoju własnego języka, zachowania obyczajów i tradycji oraz rozwoju własnej kultury. Rzeczony

przepis gwarantuje im zarazem prawo tworzenia własnych instytucji edukacyjnych, kulturalnych i instytucji służących ochronie tożsamości religijnej oraz do uczestnictwa w rozstrzyganiu spraw dotyczących ich tożsamości kulturowej.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej nie odnosi się wprost do nowych technologii, nie istnieją także konstytucyjne zasady rozwoju sztucznej inteligencji.

Reguły

Dyskryminacja rasowa jest nieobojętna dla polskiego prawa karnego, które w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (k.k.)⁴⁴ typizuje i uznaje za przestępstwa niektóre czyny, które oparte są o dyskryminację rasową. Wskazać tutaj należy zbrodnię ludobójstwa z art. 118 k.k., art. 119 k.k. kryminalizujący stosowanie przemocy lub groźby bezprawnej wobec grupy osób lub poszczególnej osoby z powodu jej przynależności m.in. etnicznej lub rasowej, art. 126a penalizujący w sposób szczególny nawoływanie do popełniania przestępstw m.in. z art. 118 i 119 k.k., a także pochwalanie popełniania tychże. Przestępstwa z powodu przekonań rasistowskich wyrażone są ponadto w art. 256 k.k., który uznaje za przestępstwo publiczne propagowanie faszystowskiego lub innego totalitarnego ustroju, a także nawoływanie do nienawiści na tle różnic m.in. rasowych i 257 k.k. konstytuujący przestępność czynu polegającego na publicznym znieważeniu grupy ludności lub naruszeniu nietykalności cielesnej poszczególnej osoby z powodu jej przynależności m.in. etnicznej lub rasowej. Warta wskazania jest także odpowiedzialność podmiotów zbiorowych za zachowanie osoby fizycznej uregulowana w ustawie z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary⁴⁵. Ma ona na mocy art. 16 ust. 1 pkt 9 zastosowanie do niektórych ww. przestępstw, tj. art. 119 k.k., a także 256 k.k. i 257 k.k. Dyskryminacja rasowa pojawia się również w zakresie prawa pracy. Art. 113 ustawy z 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy⁴⁶ określa zakaz bezpośredniej i pośredniej dyskryminacji ze względu na rasę czy pochodzenie etniczne. Zagadnienie porusza także ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy⁴⁷, która m.in. w art. 19c określa zakaz dyskryminacji w zakresie działalności agencji zatrudnienia. Między innymi, bowiem obowiązek powstrzymywania się od dyskryminacji (także rasowej) zawiera się także w przepisach dotyczących pośrednictwa pracy czy działań wojewody.

W odniesieniu do sztucznej inteligencji trudno wskazać reguły w formie prawa pisanego w postaci ustaw, dyrektyw lub rozporządzeń, które w sposób szczegółowy odnoszą się do sztucznej inteligencji.

Polityki

W świetle polskiego prawa krajowego trudno wskazać polityki w zakresie przeciwdziałania rasizmowi. Sytuacja jest jednak odmienna jeżeli idzie o sztuczną inteligencję. Charakter unijnej polityki rozwoju prawa odnoszącej się do sztucznej inteligencji wymaga, by poszczególne państwa członkowskie przedstawiły swoje strategie w tym zakresie. Polska strategia rozwoju sztucznej inteligencji (Polityka dla rozwoju Sztucznej Inteligencji w Polsce od roku 2020)⁴⁸ została przyjęta przez Komitet Rady Ministrów ds. Rozwoju 14 września 2020 roku, stąd też autor uznał za zasadne jej przywołanie i skrótowe omówienie. Strategia dotyczy sześciu obszarów.

Pierwszym jest bezpieczeństwo, co do którego określa się działania mające uczynić z Polski beneficjenta gospodarki opartej na wymianie informacji (danych), zaś z Po-

laków społeczeństwo świadome podnoszenia kompetencji cyfrowych.

Drugim obszarem są innowacyjne przedsiębiorstwa, wobec których podejmowane mają być działania, mające na celu wsparcie rodzimych przedsiębiorstw sektora SI poprzez tworzenie mechanizmów finansowania rozwoju czy współpracy startupów z rządem.

Kolejnym obszarem jest nauka. Określa się działania mające na celu wsparcie polskiego środowiska naukowo-badawczego w szczególności w odniesieniu do problematyki wyzwań dotyczących sztucznej inteligencji w ujęciu interdyscyplinarnym i wielopłaszczyznowym, także z uwzględnieniem nauk humanistycznych (w tym społecznych). W zakresie korelacji nauki i sztucznej inteligencji polityka zakłada tworzenie katedr SI a także kształcenie doktorantów, wspieranie badaczy i badań, a także „inne działania mające na celu przygotowanie kadry ekspertów zdolnych do wytworzenia rozwiązań SI z uwzględnieniem ram etycznego i bezpiecznego wykorzystania tej technologii, z pożytkiem dla gospodarki i dobrobytu obywateli”.

Czwartym w kolejności obszarem jest edukacja, co do której twórcy opisywanej polityki wskazują, iż występuje konieczność wdrażania kursów przeciwdziałających utracie pracy z przyczyn niedostosowania technologicznego, a także promocji grantów edukacyjnych (od kształcenia podstawowego, przez ponadpodstawowe, aż do szkolenictwa wyższego) wspierających przygotowanie kadr dla gospodarki związanej z SI.

Piątym obszarem jest współpraca międzynarodowa w zakresie działań wspierających promocję rodzimego biznesu z dziedziny SI, a także „rozwój technologii SI z poszanowaniem godności człowieka i jego praw podstawowych, zgodnie ze standardami UE i OECD”. Co najmniej alarmujące, w odczuciu autora, wydaje się zaliczanie praw człowieka do kategorii współpracy międzynarodowej, a nie wyniesienie ich do rangi odrębnej kategorii (obszaru).

Ostatnim, szóstym obszarem, jest współpraca AI i sektora publicznego, w ramach którego określa się działania mające na celu wsparcie sektora publicznego w realizacji zamówień na rzecz SI. Wskazuje się ponadto konieczność lepszej koordynacji działań, a także dalszego rozwoju programów (podając jako przykład GovTech Polska, czy Rządową Chmurę Obliczeniową)

4. ANALIZA PRZYPADKÓW

4.1. Sprawa Roberta Williamsa

O sprawie Roberta Williamsa pisało wiele mediów, z czego najszerzej opisał ją New York Times. W artykule autorstwa Kashmir Hill⁴⁹ przedstawiono omawiane zdarzenie, które poskutkowało niesłusznym aresztowaniem człowieka, wynikającym z błędnego działania opartego o sztuczną inteligencję systemu rozpoznawania twarzy w odniesieniu do osób czarnoskórych.

Kashmir Hill zdarzenie opisuje w następujący sposób: w czwartkowe popołudnie, dzień przed swoimi 42 urodzinami, Robert Julian-Borchak Williams, jak zazwyczaj, znajdował się w swoim biurze. W pewnym momencie otrzymał niespodziewany telefon z Departamentu Policji w Detroit. Poproszono go o przybycie na posterunek policji w celu aresztowania. Kiedy tylko dojechał do domu i znalazł się podjeździe swojego domu w Farmington Hills, ujrzał radiowóz blokujący ewentualną drogę ucieczki. Mężczyzna został zatrzymany. Robert Williams został doprowadzony do policyjnego aresztu. Pobrano jego odciski palców a także materiał do badań DNA. Noc spędził we właściwej jednostce policji. Zarzucono mu kradzież, prezentując

zdjęcie. Przedstawiało ono innego mężczyznę, co spowodowało, że funkcjonariusze sami stracili przekonanie o słuszności swoich ustaleń. Zdjęcie dopasowano dzięki systemowi rozpoznawania twarzy opartego o sztuczną inteligencję wyprodukowanemu przez DataWorks Plus.

4.2. Sprawa Google Photos

Produkt jednego z największych cyfrowych gigantów, Google'a, czyli Google Photos, także miał związek z incydentem, wyrażającym się w dyskryminacji rasowej (skutek), wywołanej przez nieodpowiednie działanie sztucznej inteligencji (przyczyna). Zdarzenie opisał m.in. polski „Newsweek”⁵⁰. W aplikacji Google Photos służącej do agregowania zdjęć pojawiło się automatyczne tagowanie (grupowanie i oznaczanie plików za pomocą słowa kluczowego odzwierciedlającego zawartość). Rozwiązanie okazało się wadliwe, a także dyskryminujące. Przekonał się o tym nowojorczyk, czarnoskóry mężczyzna, Jacky Alcine. Alcine opublikował w serwisie Google Photos kilka zdjęć ze swoją przyjaciółką, także czarnoskórą. System automatycznie opisał rzeczony zdjęcia jako „goryle”. Po zgłoszeniu niezwłocznie naprawiono usterkę i podkreślono, że Google Photos znajduje się w fazie testów, a samo oprogramowanie myli się nie tylko w odniesieniu do czarnoskórych.

4.3. Inne przypadki

Wskazać również należy występowanie problemów związanych z innego rodzaju technologiami, które wiążą się ze sztuczną inteligencją. Pomniejszych przykładów jest wiele. W pierwszej kolejności wskazać należy problematykę *chatbots* (czatbotów), czyli nowych kanałów informacji, komunikacji i transakcji, które służą do kontaktu konsumenta z przedsiębiorcą za pomocą tradycyjnych kanałów (Facebook, WhatsApp, WeChat), jednakże z zastąpieniem człowieka maszyną⁵¹. Upraszczając, chatbot jest oprogramowaniem opartym o sztuczną inteligencję, którego celem jest tekstowy lub werbalny kontakt z człowiekiem i przekazywanie określonych symulacji, z jednoczesnym symulowaniem zachowania ludzkiego. W ocenie autora najwłaściwszym stwierdzeniem wydaje się „wirtualny rozmówca”. Warto przywołać przykład chatbota Tay od Microsoftu, o którym szczegółowo pisał „Business Insider”⁵². Chatbot był swego rodzaju eksperymentem, który odpowiadał na pytania użytkowników, prezentując wzorce mowy ze stereotypowego tysiąclecia i zamieszczając je w serwisie społecznościowym Twitter. Samym celem eksperymentu było prowadzenie badań nad zrozumieniem rozmowy, skutkiem czego program miał coraz lepiej naśladować i odzwierciedlać ludzką mowę. Oparty o sztuczną inteligencję chatbot, wykorzystany umyślnie przez internautów, głosił treści rasistowskie, bronił „białej supremacji”, a nawet wzywał do ludobójstwa.

Napomknięcia wymaga również przykład niewłaściwego działania oprogramowania aparatów Nikon, o którym pisał „The Society Pages” . Oprogramowanie aparatu cyfrowego Nikon S630 zawierał system, który opierał się o rozpoznawanie twarzy i informował, że osoba figurująca na zdjęciu mrugnęła. Program nie działa w odpowiedni sposób, bowiem w odniesieniu do Azjatów niemal zawsze wyświetla komunikat „czy ktoś mrugnął?”. Warto zaznaczyć, że system mylił się nie tylko w odniesieniu do osób o azjatyckich rysach twarzy.

5. PODSUMOWANIE

W ocenie autora związek między sztuczną inteligencją a dyskryminacją rasową jest niewątpliwy. Należy wszakże zauważyć i podkreślić brak szczegółowych regulacji prawnych odnoszących się do relacji dyskryminacji rasowej ze sztuczną inteligencją, a także brak orzecznictwa. Oba wynikają jednak z faktu, iż szerokie zastosowanie sztucznej inteligencji dopiero staje się powszechne. Zarówno rasizm, jak i sztuczna inteligencja, są ponadto pojęciami dla prawa nieobojętnymi, choć związek pomiędzy nimi nie zawsze wyrażony jest w sposób oczywisty i jednoznaczny. Sam związek rasizmu ze sztuczną inteligencją także jest przez prawo na płaszczyźnie europejskiego *soft law* dostrzegany. Istnienie rasizmu w erze sztucznej inteligencji należy rozpatrywać w kategorii faktu, a nie teoretycznych dywagacji. Rzeczywistość w sposób wyjątkowo jasny potwierdza, że sztuczna inteligencja czasem powoduje skutek w postaci rozróżnienia, uchybienia godności czy nierównego traktowania ze względu na m.in. kolor skóry. Ta relacja jest ponadto dostrzegana przez organizacje o istotnym znaczeniu międzynarodowym, czyli Unię Europejską. Fakt ujęcia konieczności niedyskryminacji (także rasowej) w Białej Księdze, poprzez jednoznaczne wskazanie, że sztuczna inteligencja może powodować skutek w postaci dyskryminacji rasowej, w sposób oczywisty i niewątpliwy potwierdza wpływ dyskryminacji rasowej na sztuczną inteligencję w świetle prawa, z jednoznacznym wskazaniem na to, iż stanowić rzeczona relacja stanowić będzie wyzwanie w procesie tworzenia prawa.

Co więcej, Unia Europejska wskazuje na pewne ogólne założenia, dzięki którym możliwe jest stworzenie zrębów postulatów *de lege ferenda*. Z uwagi na konieczność ekonomicznej i socjologicznej analizy prawa w kontekście postulatów odnoszących się do tego, jakie prawo być powinno, mając na względzie rzeczony unijne dyrektywy rozwoju prawa w tym zakresie, należy stwierdzić, że prawne reguły dotyczące prewencji dyskryminacji rasowej w świetle rozwoju sztucznej inteligencji w Unii Europejskiej będą wprost odnosić się do przeciwdziałania rasizmowi, jednakże samo istnienie rzeczonych regulacji nie będzie bezpodstawne, a stanowić będzie konsekwencję realizacji myśli społeczno-ekonomicznej będącej u podstaw Unii Europejskiej, co wynika także z szeroko pojętego katalogu praw człowieka.

-
- ¹ Artykuł stanowi wyciąg z pracy magisterskiej napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Zdzisława Brodeckiego w roku akademickim 2020/21 w katedrze Prawa Wyższej Szkoły Administracji i Biznesu im. Eugeniusza Kwiatkowskiego w Gdyni.
- ² A. Winiarska, W. Klaus, *Dyskryminacja i nierówne traktowanie jako zjawisko społeczno-kulturowe*, Warszawa 2011 r., s. 9-11.
- ³ Ibidem.
- ⁴ G. Marshall, *The Concise Oxford Dictionary of Sociology*, Oksford 1994 r., s. 435.
- ⁵ S. Nelson, *The Study of Stereotyping, Prejudice, and Discrimination Within Social Psychology A Quick History of Theory and Research* [w:] *Handbook of Prejudice, Stereotyping, and Discrimination*, red. T. Nelson, Nowy Jork 2009 r., s. 2.
- ⁶ A. Winiarska, W. Klaus, *Dyskryminacja i nierówne traktowanie jako zjawisko społeczno-kulturowe*, Studia Biura Analiz Sejmowych, Warszawa 2011 r., s. 9-11.
- ⁷ J. L. Graves, *What We Know and What We Don't Know: Human Genetic Variation and the Social Construction of Race* (<http://raceandgenomics.ssrc.org/Graves/>) [dostęp: 29.11.2020 r.].
- ⁸ J. Strzałko *Co jest ewolucyjnym dziedzictwem człowieka: rasy czy rasizm?* Kosmos, Tom 59, nr 1-2, Kraków 2010 r., s. 251-256.
- ⁹ M. Bieńkowska-Ptasznik, (https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/3287/1/Małgorzata%20Bieńkowska-Ptasznik_Tożsamość%20etniczna%20jednostki%20w%20kontekście%20pogranicza.pdf) [Dostęp: 29.11.2020 r.].
- ¹⁰ G. Babiński, Etniczność, *Encyklopedia Socjologiczna*, tom I, Warszawa 1998 s. 193.
- ¹¹ M. Tegmark, *Życie 3.0. Człowiek w erze sztucznej inteligencji*, Warszawa 2019, s. 30-50.
- ¹² Ibidem, s. 43.
- ¹³ Ibidem, s. 39.
- ¹⁴ Ibidem, s. 58-59.
- ¹⁵ Zalewski T., *Definicja sztucznej inteligencji* [w:] *Prawo sztucznej inteligencji*, red. L. Lai M. Świerczewski, 2020 r., s. 1-3
- ¹⁶ Ibidem s. 2-3
- ¹⁷ Ibidem s. 4
- ¹⁸ R. Dworkin, *Taking Rights Seriously*, wyd. 1978 r., s. 22-28.
- ¹⁹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483)
- ²⁰ por. P. Mering, *Czy prawo unijne ma pierwszeństwo przed prawem krajowym? A co z Konstytucją RP?*, <https://bezprawnik.pl/prawo-ue-czy-konstytucja-rp> [dostęp 26.11.2020].
- ²¹ Wyrok Trybunału z dnia 15 lipca 1964 r. Flaminio Costa a E.N.E.L., <https://curia.europa.eu/arrets/TRA-DOC-PL-ARRET-C-0006-1964-200406979-0500.html> [dostęp. 29.11.2020 r.].
- ²² W. Góralczyk, S. Sawicki *Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie*, Warszawa 2017.
- ²³ <https://futureoflife.org/ai-principles/> [dostęp: 28.11.2020 r.].
- ²⁴ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. 1977 nr 38 poz. 167).
- ²⁵ Międzynarodowa Konwencja w Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Rasowej z dnia 7 marca 1966 r. (Dz.U. 1969 nr 25 poz. 187).
- ²⁶ M. Bell, *Racism and Equality in the European Union*, s. 63 (<https://oxford.universitypressscholarship.com/view/10.1093/acprof:oso/9780199297849.001.0001/acprof-9780199297849>) [dostęp: 29.11.2020 r.].
- ²⁷ Ibidem.
- ²⁸ Traktat z Amsterdamu zmieniający traktat o Unii Europejskiej z dnia 2 października 1997 r. (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:11997D/TXT&from=PL>).
- ²⁹ Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (2012/C 326/01).
- ³⁰ Biała Księga z dnia 19 lutego 2020 r. w sprawie sztucznej inteligencji Europejskie podejście do doskonałości i zaufania, COM/2020/65 final.
- ³¹ Dyrektywa Rady 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r. wprowadzająca w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne (Dz.U. L 180, 19/07/2000 P. 0022 – 0026).
- ³² Decyzja Ramowa Rady 2008/913/WSiSW z dnia 28 listopada 2008 r. w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii za pomocą środków prawnych (Dz. Urz. WE L 328 z 06.12.2008.).
- ³³ Dz.U. C 1 z 3.1.1998, str. 1—1
- ³⁴ Z. Brodecki, *Prawo integracji w Europie*, Warszawa 2008 r. s. 95.

- ³⁵ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów z dnia 25 kwietnia 2018 r. pn. *Sztuczna inteligencja dla Europy*, COM/2018/237 final
- ³⁶ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów z dnia 8 kwietnia 2019 r. pn. *Budowanie zaufania do sztucznej inteligencji ukierunkowanej na człowieka*, COM(2019) 168 final.
- ³⁷ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów z dnia 7 grudnia 2018 r. pn. *Skoordynowany plan w sprawie sztucznej inteligencji*, COM(2018) 795 final.
- ³⁸ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów z dnia 19 lutego 2020 r. pn. *A European Strategy for Data*, COM(2020) 66 final.
- ³⁹ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów pn. *Budowanie zaufania do sztucznej inteligencji...* op. cit., 168 final.
- ⁴⁰ S. Tolan, M. Miron E. Gomez, C. Castillo, *Why Machine Learning May Lead to Unfairness: Evidence from Risk Assessment for Juvenile Justice in Catalonia*, Best Paper Award, International Conference on AI and Law, (https://www.researchgate.net/publication/333044538_Why_Machine_Learning_May_Lead_to_Unfairness_Evidence_from_Risk_Assessment_for_Juvenile_Justice_in_Catalonia) [dostęp: 29.11.2020 r.].
- ⁴¹ J. Buolamwini, T. Gebru, *Proceedings of the 1st Conference on Fairness, Accountability and Transparency*, s. 77-91, Nowy Jork 2018 r. (<http://proceedings.mlr.press/v81/buolamwini18a/buolamwini18a.pdf>) [dostęp: 29.11.2020 r.].
- ⁴² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483).
- ⁴³ M. Safjan L. Bosek., *Komentarz do art. 32 [w:] Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, Warszawa 2016 r., s. 18.
- ⁴⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks Karny. (Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553).
- ⁴⁵ Ustawa z dnia 28 października 2002 r. O odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz.U. 2002 nr 197 poz. 1661).
- ⁴⁶ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks Pracy. (Dz.U. 1974 nr 24 poz. 141).
- ⁴⁷ Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. 2004 nr 99 poz. 100).
- ⁴⁸ <https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/ai> [dostęp: 21.11.2020 r.].
- ⁴⁹ K. Hill, *Wrongfully accused by an algorithm*, „New York Times”, <https://www.nytimes.com/2020/06/24/technology/facial-recognition-arrest.html> [dostęp 21.11.2020].
- ⁵⁰ *Rasistowski algorytm? Google pomylił czarnoskórą parę z gorylami.*, „Newsweek”, <https://www.newsweek.pl/swiat/rasistowski-algorytm-google-photos-pomylił-afro-amerykanow-z-gorylami/7sdbwt4> [dostęp: 29.11.2020 r.].
- ⁵¹ D. Zumstein, S. Hundertmark, *Chatbots – and interactive technology for personalized communication and services* (https://www.researchgate.net/profile/Darius_Zumstein2/publication/322855718_Chatbots_-_An_Interactive_Technology_for_Personalized_Communication_Transactions_and_Services/links/5a72ecde458515512076b406/Chatbots-An-Interactive-Technology-for-Personalized-Communication-Transactions-and-Services.pdf) [dostęp: 29.11.2020 r.].
- ⁵² <https://www.businessinsider.com/microsoft-deletes-racist-genocidal-tweets-from-ai-chatbot-tay-2016-3?IR=T> [dostęp: 29.11.2020].
- ⁵³ G. Sharp, *Nikon camera says Asians: People are always blinking*, „The Society Pages”, <https://thesocietypages.org/socimages/2009/05/29/nikon-camera-says-asians-are-always-blinking/> [dostęp: 29.11.2020 r.].

ABSTRAKT:

PL: Celem artykułu jest przedstawienie wpływu sztucznej inteligencji na dyskryminację rasową. Autor w pierwszej części artykułu skupia się na przedstawieniu istoty i doniosłości problemu, zarówno rasizmu, jak i rozwoju sztucznej inteligencji, odnosząc się do faktycznych, często tragicznych w skutkach wydarzeń. W drugiej części artykułu autor wskazuje na szereg relevantnych norm prawnych, które do dyskryminacji rasowej opartej o wpływ sztucznej inteligencji się jakkolwiek w sposób istotny odnoszą. Trzecia część opracowania odnosi się do analizy kilku przypadków, w których to działanie sztucznej inteligencji doprowadziło do skutku w postaci dyskryminacji rasowej. Autor, pochylając się nad problematyką wpływu sztucznej inteligencji na dyskryminację rasową, uwzględnił trzy hipotezy. Po pierwsze, zjawisko dyskryminacji przez sztuczną inteligencję jest faktem, który da się wyodrębnić z rzeczywistości i odpowiednio stypizować, posługując się konkretnymi przykładami. Po drugie, mimo że sztuczna inteligencja nie ma zdolności do ponoszenia prawnej odpowiedzialności, to skutek wywołany jej działaniem wymaga reakcji. Zaś po trzecie, niewątpliwie faktem jest, iż z uwagi na zaawansowany proces przedlegislacyjny, zapotrzebowanie ze strony rynku, a także zasady, którymi kieruje się unijny prawodawca, pewne rozwiązania prawne o charakterze ramowym odnoszące się do omawianej problematyki prędzej czy później nabiorą rangi obowiązującego prawa.

ENG: The purpose of the article is to present the impact of artificial intelligence on racial discrimination. The author in the first part of the article focuses on presenting the essence and significance of the problem, both racism and the development of artificial intelligence, referring to actual, often tragic events. In the second part of the article, the author points to a number of relevant legal norms that to racial discrimination based on the impact of artificial intelligence, however significantly relate. The third part of the paper refers to the analysis of several cases in which it was the action of artificial intelligence that led to the effect of racial discrimination. The author, leaning into the issue of the effect of artificial intelligence on racial discrimination, considered three hypotheses. First, the phenomenon of discrimination by artificial intelligence is a fact that can be isolated from reality and can be appropriately stigmatized using concrete examples. Second, although artificial intelligence does not have the ability to bear legal responsibility, the effect caused by its action requires a response. And thirdly, it is undoubtedly a fact that due to the advanced pre-legislative process, market demand, as well as the principles guiding the EU legislator, certain legal solutions of a framework nature relating to the issue in question will sooner or later become law.

SŁOWA KLUCZOWE:

PL: dyskryminacja, dyskryminacja rasowa, rasizm, sztuczna inteligencja, prawo sztucznej

ENG: intelige discrimination, racial discrimination, racism, artificial intelligence, artificial intelligence law